

DE KONINGEN VAN ISRAËL

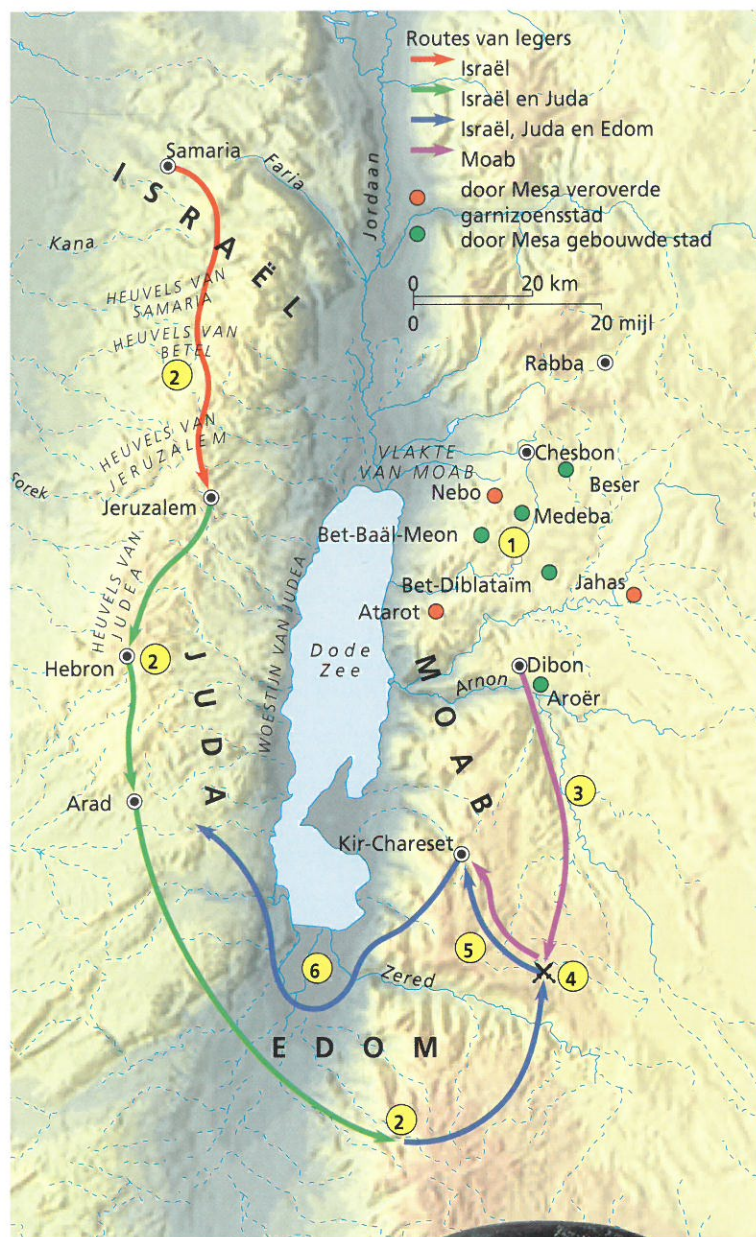
(930-741 v.C.)

DE DYNASTIE VAN OMRI

Zoals we al hebben gezien, werd het noordelijke koninkrijk, Israël, gekenmerkt door instabiliteit. De troon werd vaak onrechtmatig bezet. Omri, ook onrechtmatig op de troon gekomen, vestigde een dynastie die Israël een betrekkelijke stabiliteit bracht. Hoewel de Bijbel slechts zes verzen aan Omri's regering (880-873) wijdt,¹ is het uit andere bronnen duidelijk dat hij een belangrijke koning was. De verovering van Moab door Omri is vastgelegd op de beroemde Moabitische Steen, die zich nu in het Louvre in Parijs bevindt (zie onder). Omri maakte Samaria tot hoofdstad van Israël en daarom noemden de Assyriërs Israël 'het huis van Omri', nog lang nadat de dynastie van Omri was verdwenen.

Omri werd opgevolgd door zijn zoon Achab (873-853). Het eerste boek Koningen meldt: 'Achab deed wat slecht is in de ogen van de Heer; zijn gedrag was nog erger dan dat van zijn voorgangers' (1 Kon. 16:30). Achabs Fenicische vrouw Izebel wordt aangewezen als degene die Israël tot afgodendienst bracht. Bij opgravingen in Samaria zijn veel stukjes bewerkt ivoor gevonden. Deze waren waarschijnlijk ingelegd in het meubilair van Achabs paleis van ivoor² en vertonen Fenicische en Egyptische invloed.

Een bekend gebeuren is de berisping van Achab en Izebel door de profeet Elia omdat zij de moord op de Jizreëliet Nabot hadden georganiseerd om zo zijn wijngaard in bezit te krijgen: honden zouden Achabs bloed oplikken op de plaats waar ze ook het bloed van Nabot hadden opgelikt, en ze zouden Izebel opvreten onder de stadsmuur van Jizreël.³ Toen Achab in de oorlog sneuvelde en op een strijdswagen naar Samaria werd gebracht, likten de honden inderdaad het bloed op van zijn strijdswagen.⁴

De Moabitische veldtocht

1. Mesa, de koning van Moab, komt in opstand tegen de heerschappij van Israël en neemt Israëlitische garnizoenssteden in (2 Kon. 3:5).
2. Joram, de koning van Israël, verwerft steun van de koning van Juda, Josafat, en van de koning van Edom; hij valt Moab vanuit het zuiden aan, door de woestijn van Edom.
3. Mesa rukt op naar het zuiden om de bondgenoten tegen te houden.
4. Op advies van de profeet Elisa graaft het leger kuilen in de woestijn. Door hevige regen komen deze vol water te staan. In de veronderstelling dat het water dat in de morgenzon glinstert bloed is, rukken de Moabieten op en worden verpletterend verslagen (2 Kon. 3:17-24).
5. De bondgenoten slaan het beleg voor de Moabitische hoofdstad Kir-Chareset (Kerak) (2 Kon. 3:25).
6. De koning van Moab offert zijn eerstgeboren zoon op de stadsmuur. Dit schijnt de bondgenoten ertoe te brengen het beleg op te heffen en naar huis terug te keren (2 Kon. 3:25).

De Moabitische Steen (of de zuil van Mesa)

In 1868 kreeg een Duitse zending die in Jeruzalem gestationeerd was, F.A. Klein, in Dibon in Jordanië een platte steen te zien die 1,10 meter hoog was en waarop een inscriptie van vierendertig regels was aangebracht. Tijdens de onderhandelingen over de verkoop van de steen liet C.S. Clermont-Ganneau, die voor het Louvre werkte, een afgietsel maken van de hele inscriptie. Dat bleek heel verstandig te zijn, want de eigenaars stookten een vuurtje onder de steen en goten er water over om hem in stukken te laten breken. Sommige stukken zijn nooit teruggevonden, maar het afgietsel stelt ons in staat de tekst grotendeels te lezen.

De inscriptie, omstreeks 830 v.C. aangebracht door Mesa, koning van Moab, is in het Moabitisch (dat veel op het Hebreeuws lijkt) en luidt o.a.: 'Omri was koning van Israël en hij onderdrukte Moab vele dagen' (regel 4 en 5).

Mesa vervolgt: 'En Omri had bezit genomen van het land van Medeba en daar woonde hij in zijn eigen dagen en de helft van de dagen van zijn zoon – veertig jaar' (regel 7 en 8).

Het lukte Mesa uiteindelijk het Israëlitische juk af te werpen.⁹ Hij vermeldt dat hij enkele waterbekkens van de Heer buit maakte: 'Ik nam van daar de waterbekkens van de Heer' (regel 17 en 18).

Dit is de eerste vermelding buiten de Hebreeuwse Bijbel van de vier medeklinkers (JHWH) die samen de naam van de Heer vormen.

NOTEN

- ¹ 1 Kon. 16:23-28
- ² 1 Kon. 22:39
- ³ 1 Kon. 21:19,23
- ⁴ 1 Kon. 22:38
- ⁵ 2 Kon. 9:5-6
- ⁶ 2 Kon. 9:10,35-36
- ⁷ 2 Kon. 14:25,28
- ⁸ 2 Kon. 10:30
- ⁹ 2 Kon. 3:5

BOVEN: Gesneden ivoor uit Samaria, met een geveleugelde sfinx die een pruik en een versierde rok draagt en in een lotusbosje staat.

ONDER: Jaspis zegel van Sema, dienaar van Jerobeam II (781-753), Megiddo.

Gebouw met zuilen in Hasor, eens als stal beschouwd, nu geïdentificeerd als pakhuis.

DE DYNASTIE VAN JEHU

De profeet Elia zalfde in opdracht van de Heer de legeraanvoerder Jehu tot koning.⁵ Jehu maakte een gewelddadig einde aan de dynastie van Omri; hij doodde niet alleen Joram, koning van Israël, maar ook Achazja, koning van Juda. Jehu doodde ook de Baäldienaars, Achabs nog levende zonen en Achabs weduwe Izebel. Na haar dood bleven van Izebel alleen haar schedel, handen en voeten over: de rest van haar lichaam werd opgevreten door de honden.⁶

Op de beroemde Zwarte Obelisk uit de Assyrische stad Nimrud is te zien hoe Jehu (841-834), of zijn afgezant, aan het begin van zijn regering schatting brengt aan de Assyrische koning Salmanassar (859-824). Een inscriptie wijst Jehu aan als 'Jehu, zoon van Omri'. Een lange rij hovelingen brengt schatting: goud, zilver en fruit. Israël moest de groeiende macht van Assyrië erkennen.

Jehu's achterkleinzoon Jerobeam II (781-753), die gebruik maakte van de toenmalige zwakte van Assyrië, veroverde een groot deel van Syrië voor Israël.⁷ Dit was al voorzegd door de profeet Jona. De regering van Jerobeam II werd gekenmerkt door een toenemende welvaart, die ook afgoderij meebracht. Dit is de levendige beschrijving door de profeet Amos:

'Jullie liggen maar op je ivoren bedden, hangen op je divans, eten lammeren uit de kudde en kalveren uit de stal. Luidkeels zingen jullie bij de harp en jullie denken te spelen als David zelf. Uit grote schalen drinken jullie wijn en met de beste olie wrijven jullie je in.'

AMOS 6:4-6

Prachtig bewerkt ivoor en grote gebouwen in Samaria, de hoofdstad van Israël, geven een archeologisch beeld van deze welvaart. Ook werden in Samaria honderdtwee in het Hebreeuws beschreven *ostraca* gevonden, die waarschijnlijk uit de regeringsperiode van Jerobeam II komen. Erop aange tekend is de ontvangst van wijn en olijfolie, waarschijnlijk als belasting betaald, van landgoederen in de

omgeving van Samaria.

Een schitterend zegel van jaspis met de inscriptie 'Dit is van Sema, dienaar van Jerobeam', is in Megiddo gevonden. Men meent dat het hier om Jerobeam II gaat. De welvaart bleef echter niet, zoals Amos vervolgens voorzegt:

'Maar jullie lijden er niet onder dat Jozefs volk ten onder gaat. Daarom gaan jullie nu als eersten in ballingschap; het gefeest en geluier is voorbij.'

AMOS 6:6b-7

De Heer had Jehu gezegd dat zijn dynastie slechts vier generaties zou duren.⁸ Zecharja, de zoon van Jerobeam II, werd vermoord door Sallum, die de troon besteed, maar slechts voor een maand, want hij moest wijken voor weer een onrechtmatige opvolger, Menachem (752-741). Helaas voor Israël ging het Assyrië onder zijn koning Tiglat-Pileser III (746-727) steeds beter; binnen dertig jaar na de dood van Jerobeam II zouden de Israëlieten in ballingschap gaan in Assyrië.

STALLEN IN MEGIDDO?

Bij opgravingen in Megiddo is een reeks gebouwen tevoorschijn gekomen, waarvan werd vastgesteld dat het stallen waren, waarin wel 450 paarden konden worden ondergebracht. Er was een gang in het midden van ongeveer drie meter breed, geflankeerd door twee rijen stenen pilaren, waarvan werd aangenomen dat ze het dak steunden en dat er paarden aan vastgebonden konden worden. Voederbakken, opslagmogelijkheden voor graan en een waterbekken van uit leem gemaakte bakstenen maakten ook deel uit van het complex. Bij de ontdekking werden ze eerst toegeschreven aan Salomo, deels wegens de verwijzing naar garnizoenssteden in 1 Koningen 10:26. Deze veronderstelling is niet meer houdbaar, omdat de zuidoosthoek van het complex boven op een gebouw uit de tijd van Salomo staat. Het complex wordt nu toegeschreven aan Achab, van wie we weten dat hij in 853 in de strijd tegen de Assyriërs bij Karkar tweeduizend strijdwagens ingezet heeft. De geleerden zijn het er nu over eens dat het helemaal geen stallen waren, maar pakhuizen, evenals de gebouwen eromheen. Over soortgelijke gebouwen bij Hasor denkt men nu precies zo.

DE HEBREEUWSE PROFETEN

(negende en achtste eeuw v.C.)

Het woord 'profeet' is afkomstig van een Grieks woord dat iemand aanduidt die iets 'duidelijk uitspreekt', niet iets 'voorspelt'. In de achttiende eeuw v.C. waren er in Mari in Syrië al mensen die de woorden van de goden uitspraken. In het Oude Testament werd eerst het woord 'ziener' gebruikt, maar dit werd later vervangen door 'profeet', een woord dat trouwens voor Abraham, Mozes en Samuël werd gebruikt.¹

ELIA EN ELISA

Het boek Koningen beschrijft de activiteiten van twee profeten uit de negende eeuw v.C., Elia en zijn opvolger Elisa. Tijdens de regering van Achab kondigt Elia een droogteperiode aan, als teken van goddelijk ongenoegen. Drieënhalf jaar na het begin van de droogte² daagt Elia op de Karmel vierhonderdvijftig priesters van de stormgod Baäl uit om vuur uit de hemel te laten komen. Hij toont aan dat de Heer de ware en levende God is als deze vuur zendt om een doorweekt offer te verteren.³ Elia buit zijn situatie van overwicht uit om de Baälsprofeten te laten doden. Een stortregen maakt een einde aan de droogte, maar Elia schijnt te bezwijken onder neerslachtigheid; hij vlucht naar de woestijn en vraagt te mogen sterven. De Heer geeft Elia weer kracht en dan durft deze een confrontatie met koning Achab aan over het feit dat deze de wijngaard van Nabot in bezit heeft genomen.

Als Elia in een stormwind meegevoerd wordt naar de hemel,⁴ erfte zijn gezalfde opvolger Elisa zijn mantel en een dubbel deel van zijn geest. Aan Elisa worden verscheidene wonderen toegeschreven, zelfs de genezing van de Aramese bevelhebber Naäman van een verschrikkelijke huidziekte,⁵ de zalving van Jehu als koning van Israël en van Hazaël als koning van Damascus. Dikwijls schijnt hij te worden vergezeld door een groep profeten die aanhangers van hem zijn.⁶

DE SCHRIJVENDE PROFETEN

Ondanks al hun activiteiten hebben Elia en Elisa geen van hun woorden op schrift nagelaten, behalve dat wat bewaard is gebleven in het boek Koningen. Toch bestaat ongeveer 22 procent van het Oude Testament uit de opgeschreven woorden van een aantal profeten. In de Hebreeuwse Bijbel zijn dat er vijftien: Jesaja, Jeremia, Ezechiël en de kleine profeten. In de christelijke indeling van de Bijbel hoort het boek Daniël ook bij de profeten.

HOSEA

Volgens de lijst van koningen in Hosea 1:1 profeteerde Hosea in het midden van de achtste eeuw v.C. Hij weet het morele verval van Israël

voor een groot deel aan het geestelijke overspel van de Israëlieten met andere goden. De toestand van Israël werd vergeleken met die van Hosea's overspelige vrouw, Gomer. De Israëlieten, of Efraïm zoals hij hen noemde, verwachtten achtereenvolgens hulp van Egypte en van Assyrië.⁷ Toch pleitte Hosea er bij de Israëlieten voor, terug te keren tot God en zijn komende oordeel te ontgaan: 'Keer terug, Israël, naar de Heer, je God! Door je eigen wandaden ben je ten val gekomen. Kom met woorden van berouw en keer terug naar de Heer. Zeg tegen hem: "Vergeef ons al onze misdaden. Neem wat goed is van ons aan. Als offer brengen wij u oprechte woorden"' (Hosea 14:2-3).

JOËL

Het korte boek Joël bevat geen verwijzingen naar koningen uit die tijd en is daarom moeilijk te dateren. Het beschrijft de verwoestingen ten gevolge van een serie sprinkhanenplagen. Dergelijke verwoestingen komen ook nu voor; sprinkhanen overdekken soms een oppervlakte van 370 km² tegelijk, met een dichtheid van 600.000 per hectare. Joël dringt bij het volk aan op berouw.

'Daarom – spreekt de Heer – keer nu terug tot mij met heel je hart en begin te vasten, te treuren en te rouwen. Niet je kleren moet je scheuren, maar je hart. Keer terug tot de Heer, jullie God, want hij is genadig en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.'

JOËL 2:12-13

De Heer belooft herstel: 'Ik zal jullie schadeloosstellen voor de oogst van jaren die door al die zwermen sprinkhanen is opgevreten, door mijn grote leger dat ik op jullie had afgestuurd' (Joël 2:25).

AMOS

Amos was een schaapherder uit Tekoa in Juda (Khirbet Tequ'a); ook verzorgde hij vijgenbomen.⁸ Met zijn scherpe gevoel voor sociale rechtvaardigheid richtte hij de meeste van zijn profetieën op de welvarende maar corrupte samenleving van Israël onder Jerobeam II. Hij was dus een tijdgenoot van Hosea. Volgens Amos was Israël verrot tot op het bot. De ballingschap van het volk was slechts een kwestie van tijd. 'Gilgal gaat in ballingschap en Betel wordt een plaats van onheil' (Amos 5:5b) en: 'Want ik zal jullie in ballingschap voeren, tot voorbij Damascus. Dit zegt de Heer, wiens naam is: God van de hemelse machten' (Amos 5:27). En toch besluit ook hij zijn profetie met een belofte die uiteindelijk hoop geeft.⁹

De Karmel, het toneel van Elia's confrontatie met de profeten van de stormgod Baäl.

RECHTS: Het optreden van Elia en Elisa

De profet Elia en zijn opvolger Elisa deden hun werk in de negende eeuw v.C. De getallen verwijzen (in chronologische volgorde) naar de plaatsen die bezocht zijn door deze twee invloedrijke profeten.

Elia (rode rondjes)

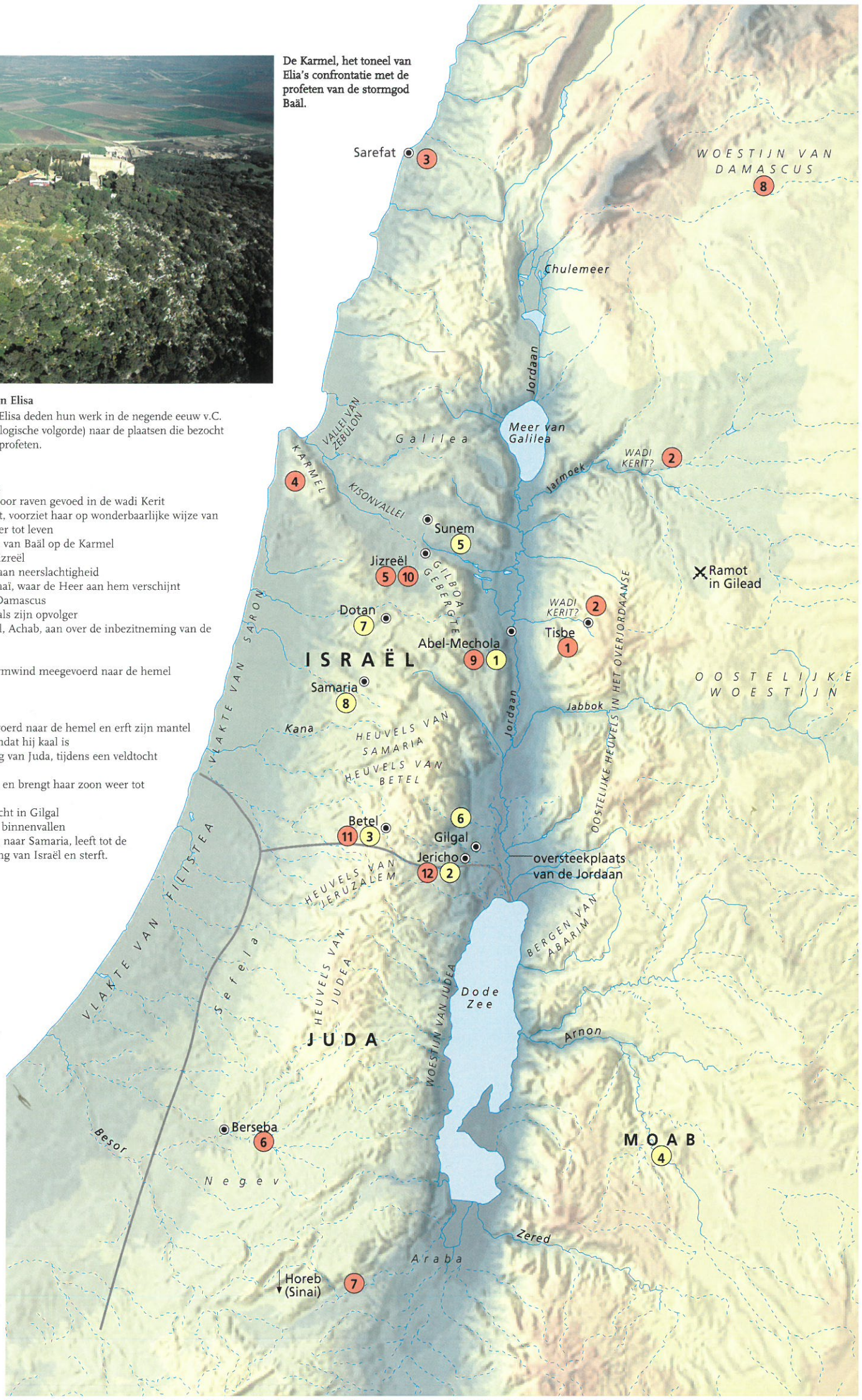
- 1) Tisbe, geboorteplaats van Elia
- 2) Tijdens een droogteperiode door raven gevoed in de wadi Kerit
- 3) Bezoekt de weduwe in Sarefat, voorziet haar op wonderbaarlijke wijze van voedsel en brengt haar zoon weer tot leven
- 4) Confrontatie met de profeten van Baäl op de Karmel
- 5) Rent in een stortregen naar Jizreël
- 6) Vlucht naar Berseba en lijdt aan neerslachtigheid
- 7) Reist naar de Horeb in de Sinai, waar de Heer aan hem verschijnt
- 8) Zalft Hazaël als koning van Damascus
- 9) Zalft Elisa uit Abel-Mechola als zijn opvolger
- 10) Spreekt de koning van Israël, Achab, aan over de inbezitting van de wijngaard van Nabot
- 11) Reist met Elisa naar Betel
- 12) Wordt bij Jericho in een stormwind meegevoerd naar de hemel

Elisa (gele rondjes)

- 1) Wordt gezalfd door Elia
- 2) Is erbij als Elia wordt meegevoerd naar de hemel en erft zijn mantel
- 3) Wordt in Betel uitgejouwd omdat hij kaal is
- 4) Geeft raad aan Josafat, koning van Juda, tijdens een veldtocht tegen Moab
- 5) Bezoekt een vrouw in Sunem en brengt haar zoon weer tot leven
- 6) Onttrekt het gif aan een gerecht in Gilgal
- 7) Is in Dotan als de Arameeërs binnenvallen
- 8) Leidt de verblinde Arameeërs naar Samaria, leeft tot de regeringsperiode van Joas, koning van Israël en sterft.

LINKS: De geboorteplaatsen van de Hebreeuwse profeten

NOTEN	
¹	Gen. 20:7; Deut. 34:10; 1 Sam. 3:20
²	1 Kon. 18:1; Jac. 5:17
³	1 Kon. 18:20-39
⁴	2 Kon. 2:11
⁵	2 Kon. 5:13-14
⁶	2 Kon. 2:3,5; 4:38-44; 6:1
⁷	Hosea 7:11
⁸	Amos 1:1; 7:14
⁹	Amos 9:11; Hand. 15:16

ASSYRIË: DE DREIGING UIT HET NOORDEN

(midden negende eeuw tot 722 v.C.)

DE OPKOMST VAN ASSYRIË

Ongeveer 900 kilometer ten noordoosten van Israël, in het huidige Irak, lag Assyrië. Het is een bergachtig land dat bevoeid wordt door de Tigris, die ontspringt in de bergen van Oost-Turkije. In het begin van de negende eeuw rukte het Assyrische leger steeds verder op om te zorgen voor veilige grenzen en om zijn eisen betreffende schatting van de omliggende staten kracht bij te zetten. Van de Assyrische koning Assoernasirpal is bekend dat hij in de vijfentwintig jaar van zijn regering ten minste veertien grote veldtochten heeft ondernomen. In zijn inscripties verheerlijkte hij dikwijls zijn eigen wreedheid (zie blz. 87). Om de bouw van zijn nieuwe paleis in Kalhu (Hebreeuws: Kalah; nu Nimrud), ongeveer 35 kilometer ten zuiden van Mosoel, te vieren, richtte hij een groot banket aan voor 69.574 gasten (zie blz. 87).

In 853 v.C. vocht Assoernasirpals opvolger, Salmanassar III, in Karkar, aan de Orontes in Syrië, tegen een bondgenootschap waarvan de Israëlitische koning Achab deel uitmaakte. Assyrische bronnen melden dat Achab tweeduidend strijdwapens inzette. Later in zijn regering ontmoette Salmanassar nog een koning van Israël. Op de beroemde Zwarte Obelisk uit Nimrud (nu in het British Museum) zien we hoe Jehu, of zijn afgezant, in 841 schatting betaalt aan Salmanassar. Een lange rij hovelingen brengt schatting: goud, zilver en fruit. Vertegenwoordigers van andere staten brengen olifanten, kamelen uit Baktrië en apen.

ASSYRIË IN VERVAL

Van de vijfendertig regeringsjaren van Salmanassar III waren er eenendertig gewijd aan oorlog. Na zijn dood in 824 verloren zwakkere Assyrische vorsten een groot deel van Syrië aan het Aramese koninkrijk Damascus, dat op zijn beurt ook het gebied van Jehu verkleinde,¹ en het is

bekend dat provinciegouverneurs in de eerste helft van de achtste eeuw grote macht uitoefenden over uitgestrekte gebieden, ten nadele van de centrale Assyrische monarchie. Het boek Koningen plaatst in deze tijd de Israëlitische profeet Jona, die de uitbreiding van het noordelijke koninkrijk Israël onder Jerobeam II voorzegde.²

JONA

Het boek Jona vertelt hoe Jona zich eerst verzette tegen Gods oproep om naar Nineve te gaan, een van de grootste steden van Assyrië, en het dreigende oordeel van de Heer over de stad uit te spreken.³ Ongetwijfeld had hij gehoord van de wreedheid van Assyrië en meende hij dat zo'n volk een straf van God verdiende. Hij trachtte per schip de andere kant op te vluchten, naar Tarsis. Na een hevige storm werd Jona overboord gegooid en door een 'grote vis' opgeslokt en uitgespuwd. De bevolking van Nineve reageerde, misschien verrassend, gunstig op de boodschap van Jona. Het boek vertelt tot slot hoe Jona veeleer geërgerd en boos is over de dood van een boom, waarvan men aanneemt dat het een castorolieboom was, dan blij met de redding van 120.000 mensen.

In Jona 3:6 wordt de koning 'koning van Nineve' genoemd en niet 'koning van Assyrië', zoals in het Oude Testament en ook in Assyrië gebruikelijk was. Het bevel in Jona 3:7 is van 'de koning en zijn edelen'. Misschien was hij in feite koning van Nineve, maar van niet veel meer; vandaar zijn titel in het boek Jona. Het is mogelijk dat hij de zeggenschap over grote delen van zijn koninkrijk had moeten afstaan aan machtige provinciegouverneurs, wier macht en invloed hij erkent bij de uitvaardiging van zijn bevel.

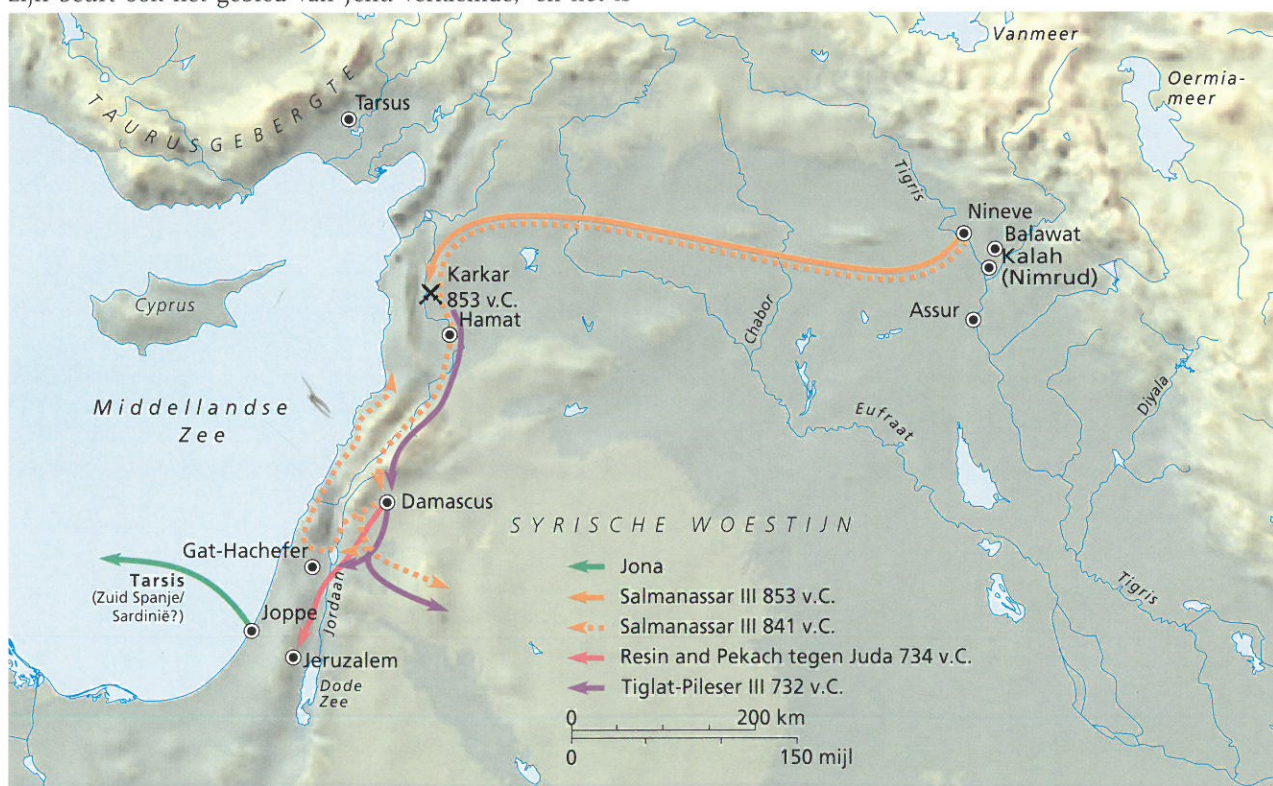
RECHTS: De koning van Israël, Jehu, of zijn afgezant, buigt voor de Assyrische koning Salmanassar III, in 841 v.C. Zwarte Obelisk van Salmanassar III, uit Kalah (Nimrud), Irak.

NOTEN

- ¹ 2 Kon. 10:32-33
- ² 2 Kon. 14:25
- ³ Jona 1:2
- ⁴ 2 Kon. 15:19-20
- ⁵ 2 Kon. 16:5; Jes. 7:1-6
- ⁶ 2 Kon. 16:10
- ⁷ 2 Kon. 15:29
- ⁸ 2 Kon. 15:30

LINKS: Assyrische veldtochten tegen Syrië en Palestina

De Assyriërs uit wat nu Noord-Irak is ondernamen verscheidene veldtochten tegen Syrië en Palestina. Op de kaart staan hun belangrijkste veldtochten in de periode 853-732.

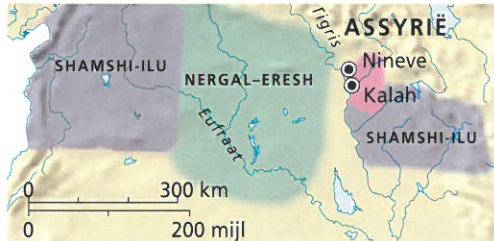

Het luxe banket van Assoernasirpal omvatte:

1000 vette ossen, 1000 kalveren, 14000 schapen, 500 herten, 1000 eenden, 500 ganzen, 10.000 duiven, 10.000 vissen, 10.000 eieren, 10.000 broden, 10.000 kannen bier, 10.000 zakken wijn, 10.000 vaten olie...

'Tien dagen lang zorgde ik dat 69.574 mensen, uit alle landen en uit Kalah bijeengehaald, onthaald, van wijn voorzien, gebed, gezalfd en geëerd werden en toen zond ik hen in vrede en met vreugde terug naar hun woonplaatsen.'

TIGLAT-PILESER III

Onder zijn koning Tiglat-Pileser III (746-727) werd Assyrië weer sterk. Menachem, koning van Israël (752-741), moest hem een zware schatting betalen van duizend talenten zilver (ca. 34 ton). Daarom moest ieder vermogend

man een belasting van vijftig sikkels (600 gr.) zilver betalen.⁴

In 734 was in Syrië een anti-Assyrische coalitie ontstaan. Resin, de koning van Damascus, en Pekach, de koning van Israël, probeerden Achaz, de koning van Juda, te dwingen zich met hen te verzetten tegen Assyrië. Resin en Pekach vielen Juda binnen met de bedoeling een zekere Ben-Tabaal op de troon te zetten in de plaats van Achaz.⁵ Jesaja voorzegde het einde voor Damascus en Efraïm (Israël): 'Het zal niet gebeuren, het zal niet zo gaan. Immers, het hoofd van Aram is Damascus en het hoofd van Damascus

is die Resin. Nog 65 jaar en het volk van Efraïm bestaat niet meer' (Jes. 7:7-8).

De oplossing van Achaz was, Tiglat-Pileser te betalen voor een aanval op Damascus; hij betaalde hem met het goud en het zilver dat in de tempel en het koninklijk paleis was gevonden. Tiglat-Pileser deed wat van hem verwacht werd en veroverde Damascus. Achaz bezocht Tiglat-Pileser vervolgens in Damascus, waar hij een altaar zag waarvan hij de priester Uria een tekening en een gedetailleerd bouwplan stuurde.⁶ Het feit dat Achaz het bronzen altaar uit de tempel in Jeruzalem verwijderde werd beschouwd als een teken dat hij zich van de Heer afwendde.

Damascus viel in 732 en de Assyrische legers rukten op naar het zuiden, naar Israël; ze bezetten het grootste deel van het grondgebied van Israël, inclusief Gilead en Galilea en deporteerden de bewoners naar Assyrië.⁷ Een laag as van een meter dik in Hasor wordt beschouwd als een bewijs van het optreden van Tiglat-Pileser. Deze heeft zelf laten optekenen dat hij Pekach heeft afgezet en Hosea tot koning heeft uitgeroepen. In het boek Koningen staat dat Tiglat-Pileser met Hosea samenspande om een betrouwbaarder koning op de troon te krijgen.

Hosea zou de laatste koning van Israël zijn. De volgende Assyrische koningen, Salmanassar V en Sargon II veroverden Samaria en voerden de overgebleven Israëlieten in ballingschap weg naar verafgelegen delen van het groeiende Assyrische rijk.

Assoernasirpals wreedheid

'Ik nam veel manschappen levend gevangen. Van sommigen sneed ik de armen en de handen af, van anderen de neus, de oren en andere lichaamsdelen. Van veel manschappen stak ik de ogen uit. De levenden kwamen op één stapel en de hoofden op een andere. Ik hing hun hoofden aan de bomen om de stad. Ik verbrandde hun opgroeiende jongens en meisjes.'

Assyrië in het begin van de achtste eeuw v.C.
Het begin van de achtste eeuw was de periode waarin de Assyrische provinciegouverneurs Shamsi-ilu en Nergal-eresh gezag uitoefenden over grote delen van het land. Dit was ook de tijd waarin de Hebreeuwse profeet Jona de Assyrische stad Nineve bezocht.

Het Assyrische leger tijdens een veldtocht, uit de regeringsperiode van Salmanassar III (859-824). Van de bronzen poortdeuren van Balawat, Irak.

ISRAËL IN BALLINGSCHAP

(722 v.C.)

DE VAL VAN SAMARIA

De laatste koning van Israël, Hosea (731-722), bleek geen betrouwbare bondgenoot te zijn voor de Assyriërs. Hij zocht steun bij So, koning van Egypte – waarschijnlijk de schimmige, laatste koning van de 22e (Libische) dynastie, Osorkon IV (730-715) – en kwam in opstand. De Assyrische koning Salmanassar V (727-722) nam Hosea gevangen en sloeg het beleg voor Samaria.¹ Na een beleg van drie jaar viel Samaria aan het eind van de zomer of in het begin van de herfst 722.² Salmanassar had niet lang plezier van zijn overwinning, want hij stierf al in december. De nieuwe Assyrische koning, Sargon II (722-705), onrechtmatig op de troon gekomen, wilde graag de binnenlandse strijd waarmee zijn regering begon, geheim houden en beweerde dat hij in het eerste jaar van zijn regering de stad had veroverd. Waarschijnlijk is deze Sargon II de 'koning van Assyrië' die volgens 2 Koningen 17:6 de Israëlieten naar Assyrië deporteerde.

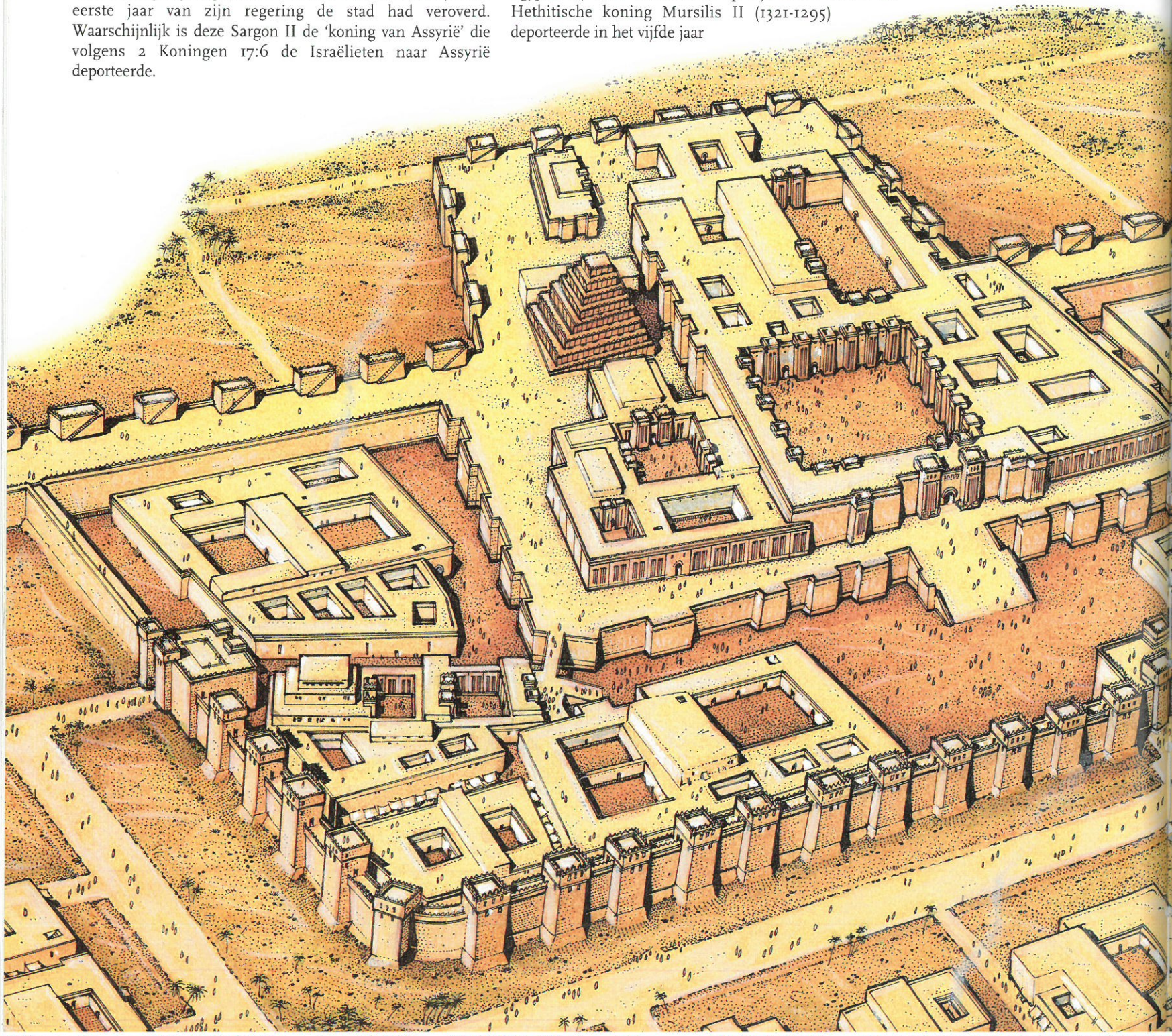
DE DEPORTATIE VAN DE ISRAËLIETEN

En zo werden de Israëlieten gedeporteerd naar gebieden onder Assyrisch bestuur, in het bijzonder naar Chalach, Gozan aan de Chabor en de steden van de Meden. Chalach lag in Assyrië, ten noordoosten van Nineve; Gozan aan de Chabor lag in wat nu Syrië is, ten westen van Assyrië. De Meden woonden oostelijker, rond het huidige Hamadan in Iran.

Sargon II heeft laten optekenen dat 27.290 mensen uit Samaria gedeporteerd zijn. Ballingschap was geen nieuw soort straf. Meer dan duizend jaar daarvoor was ballingschap al een vloek voor de ongehoorzamen genoemd.³ Mozes deelde deze opvatting.⁴ De Egyptische koning Amenophis II (1427-1401) heeft de overplaatsing van 100.000 geselecteerde Syriërs naar Egypte, bij twee veldtochten, op zijn naam staan. De Hethitische koning Mursilis II (1321-1295) deporteerde in het vijfde jaar

De Assyrische koning Sargon II

Gevangenen die aan een bouwproject werken, bewaakt door Assyrische soldaten. Reliëf uit het paleis van Sanherib, Nineve, ca. 700 v.C.

NOTEN

- ¹ 2 Kon. 17:4-5
- ² 2 Kon. 17:5-6; De Babylonische Kroniek 28
- ³ Wetten van Hammurabi 49:73-75; 51:22-23
- ⁴ Lev. 26:33,38-39; Deut. 28:36-37,63-65
- ⁵ 2 Kon. 17:24
- ⁶ Luc. 9:52-56; 10:30-37; Joh. 4

Een reconstructie van het paleis van Sargon

van zijn regering 66.000 mensen. Misschien komt het doordat we zo veel propagandistische inscripties van hun koningen zelf hebben, maar het zijn toch wel de Assyriërs die op de grootste schaal aan massadeportaties hebben gedaan. In de archieven van Sargon II zelf worden 38 deportaties genoemd en men schat dat de Assyriërs ongeveer vier miljoen mensen hebben gedeporteerd. De Assyrische koningen lieten ook graag ballingen afbeelden die zich onder zweepslagen inspanden bij grote projecten. Het gebruik dat koning Sanherib (705-681) maakte van de arbeid van ballingen om een kolossaal beeld van een stier met vleugels te verplaatsen, is bekend.

De schrijver van

SAMARIA OPNIEUW BEVOLKT

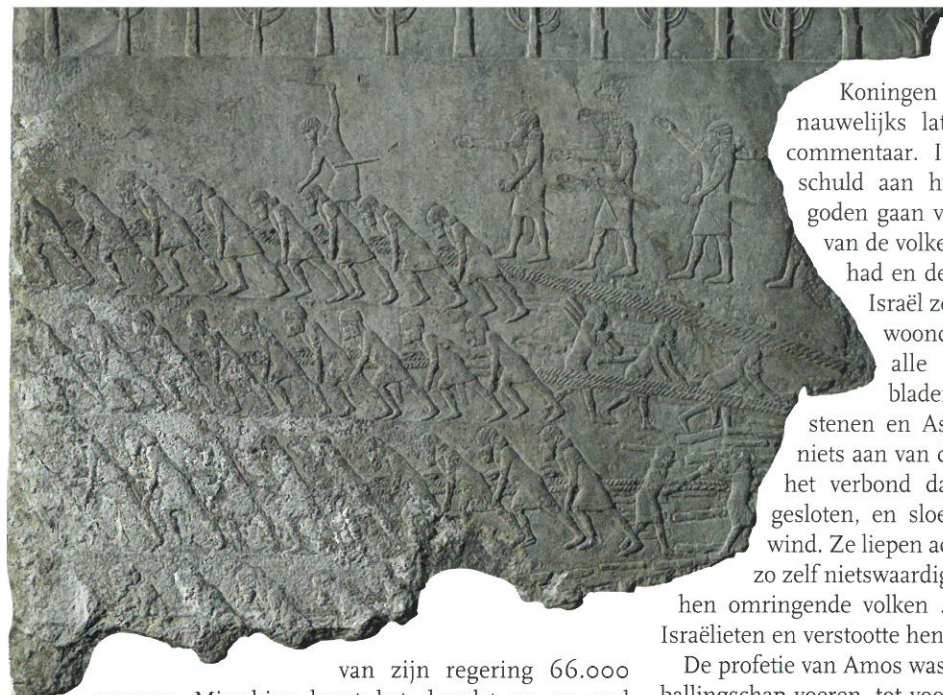
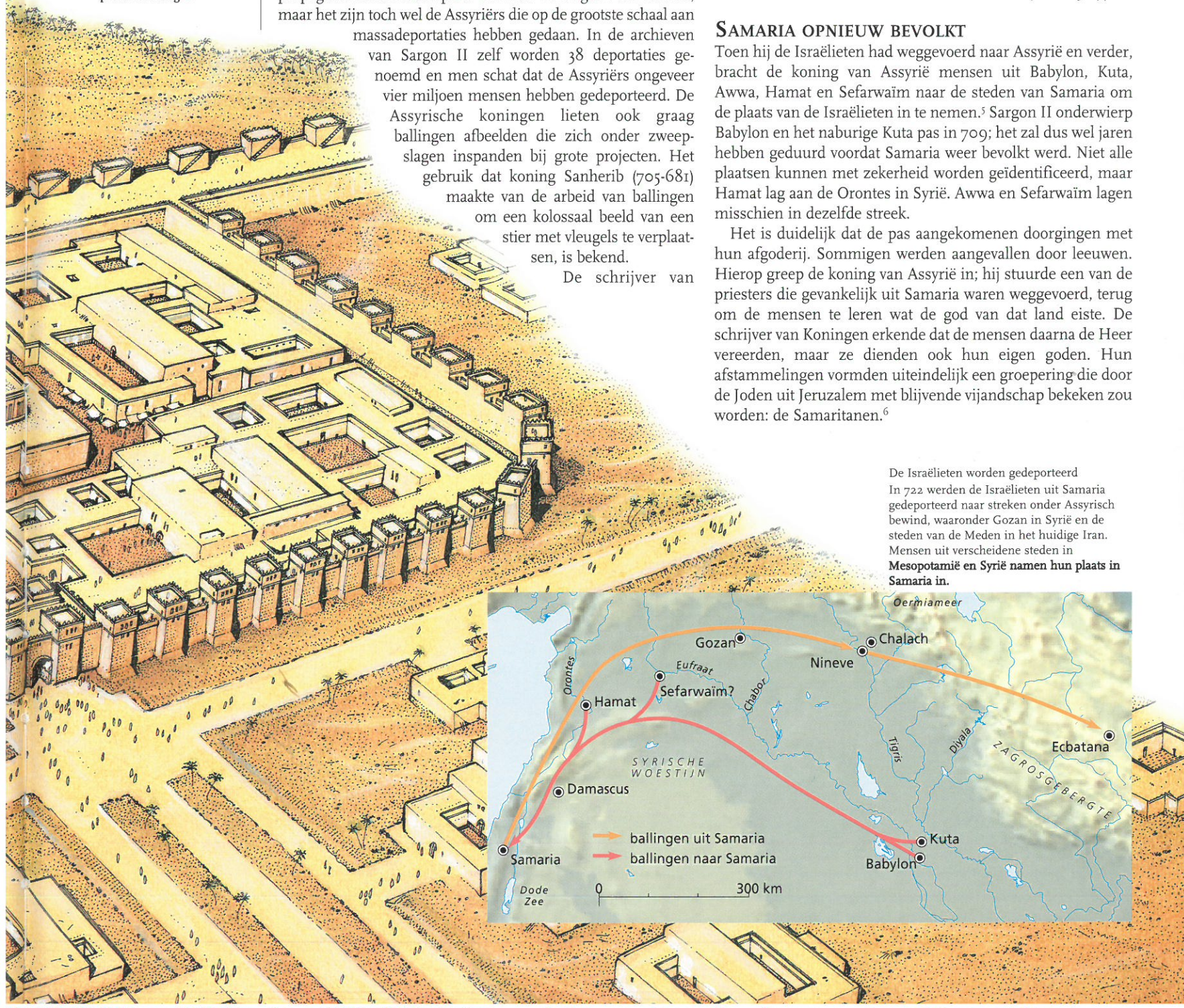
Toen hij de Israëlieten had weggevoerd naar Assyrië en verder, bracht de koning van Assyrië mensen uit Babylon, Kuta, Awwa, Hamat en Sefarwaim naar de steden van Samaria om de plaats van de Israëlieten in te nemen.⁵ Sargon II onderwierp Babylon en het naburige Kuta pas in 709; het zal dus wel jaren hebben geduurd voordat Samaria weer bevolkt werd. Niet alle plaatsen kunnen met zekerheid worden geïdentificeerd, maar Hamat lag aan de Orontes in Syrië. Awwa en Sefarwaim lagen misschien in dezelfde streek.

Het is duidelijk dat de pas aangekomenen doorgingen met hun afgoderij. Sommigen werden aangevallen door leeuwen. Hierop greep de koning van Assyrië in; hij stuurde een van de priesters die gevankelijk uit Samaria waren weggevoerd, terug om de mensen te leren wat de god van dat land eiste. De schrijver van Koningen erkende dat de mensen daarna de Heer vereerden, maar ze dienden ook hun eigen goden. Hun afstammelingen vormden uiteindelijk een groepering die door de Joden uit Jeruzalem met blijvende vijandschap bekeken zou worden: de Samaritanen.⁶

Koningen kan de ballingschap van Israël nauwelijks laten passeren zonder uitgebreid commentaar. In het kort gezegd geeft hij de schuld aan hun afgoderij. 'Ze waren andere goden gaan vereren en volgden de levenswijze van de volken die de Heer voor hen verdreven had en de bepalingen die de koningen van Israël zelf uitvaardigden ... Overal waar ze woonden bouwden ze offerplaatsen. Op alle hoge heuvels en onder elke bladerrijke boom richtten ze gewijde stenen en Asjerapalen op ... Ze trokken zich niets aan van de bepalingen van de Heer en van het verbond dat hij met hun voorouders had gesloten, en sloegen zijn waarschuwingen in de wind. Ze liepen achter nietige goden aan en werden zo zelf nietswaardig. Ze volgden het voorbeeld van de hen omringende volken ... De Heer was woedend op de Israëlieten en verstootte hen' (2 Kon. 17:7b-8,9b-10,15,18).

De profetie van Amos was uitgekomen: 'want ik zal jullie in ballingschap voeren, tot voorbij Damascus. Dit zegt de Heer, wiens naam is: God van de hemelse machten' (Amos 5:27).

De Israëlieten worden gedeporteerd
In 722 werden de Israëlieten uit Samaria gedeporteerd naar streken onder Assyrisch bewind, waaronder Gozan in Syrië en de steden van de Meden in het huidige Iran. Mensen uit verscheidene steden in Mesopotamië en Syrië namen hun plaats in Samaria in.

DE KONINGEN VAN JUDA

(930-701 v.C.)

We houden ons vervolgens bezig met de gebeurtenissen in het zuidelijke koninkrijk, Juda, rondom Jeruzalem. De koningen die Rehabeam opvolgden op de troon van David, vormden een veel stabielere en langduriger dynastie dan hun tegenhangers in het koninkrijk Israël.

SISAK VALT REHABEAM AAN

Rehabeam regeerde pas vijf jaar toen hij werd geconfronteerd met een grote invasie van Sisak, de koning van Egypte.¹ Sisak haalde enkele schatten uit de tempel en het koninklijk paleis weg, onder andere de gouden schilden die Salomo had laten maken. Sisak kunnen we als dezelfde beschouwen als Sjosjenk I (945-924), de stichter van de 22e dynastie. In de tempel van Amoen in Karnak liet Sjosjenk I een triomfantelijk toneel in reliëf na waarop veel Palestijnse steden staan en dat ons daardoor in staat stelt een nog te ondernemen veldtocht tot in detail te reconstrueren. In Megiddo is een gebroken zuil met de kenmerkende versieringen van Sjosjenk I gevonden.

ZERACH VALT ASA AAN

Rehabeams kleinzoon Asa versloeg een enorme invasiemacht onder leiding van de Kussiet Zerach in de vallei van Sefata, bij Maresa.² Kus is Egypte ten zuiden van Aswan en Soedan tot aan Khartoem. De toenmalige koning van Egypte, Osorkon I (924-889), is niet dezelfde als Zerach. De namen kunnen niet dezelfde persoon aanduiden. Bovendien was Osorkon van Libische en niet van Kussitische afkomst. Opvallend is ook dat het boek Kronieken Zerach niet aanduidt als 'koning'. Misschien was Zerach een tot die tijd onbekende generaal van Osorkon, die in de tijd van deze veldtocht al wat ouder was en liever een generaal stuurde om de expeditie naar Palestina te leiden.

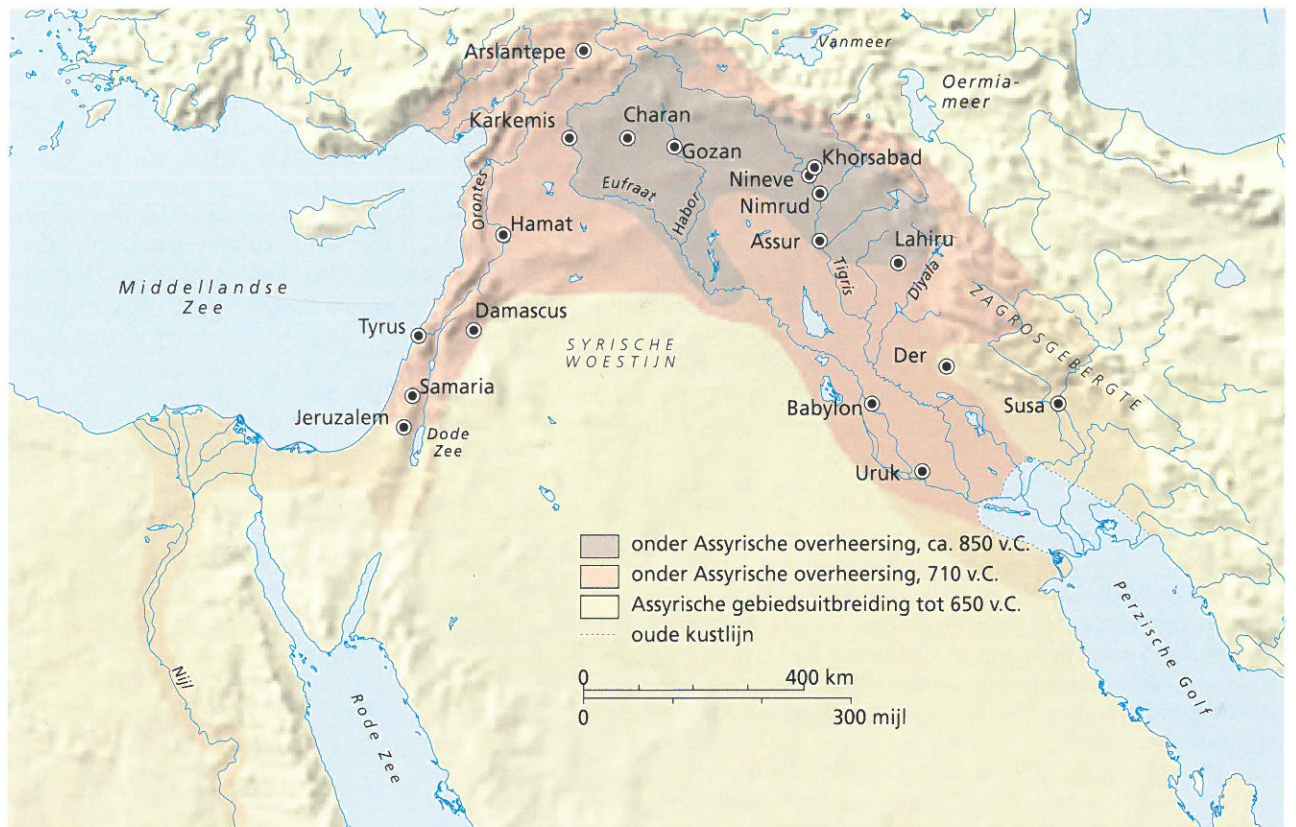
DAVIDS STAMBOOM BEDREIGD DOOR ATALJA

De Heer had David gezworen dat zijn dynastie voor altijd stand zou houden,³ maar op een bepaald ogenblik was die dynastie bijna helemaal uitgeroeid. Joram, koning van Juda, trouwde met een dochter van Israël's slechte koning Achab, genaamd Atalja. Toen Jehu, koning van Israël, Achazja, de zoon van Joram, doodde, bezette Atalja de troon van Juda, zes jaar lang (841-835).⁴ Zij bracht heel de koninklijke familie om het leven, behalve Achazja's zoon Joas, die al die tijd, zonder dat Atalja het wist, in de tempel verborgen werd gehouden. De hogepriester Jojada leidde een geslaagde opstand tegen koningin Atalja; de kleine Joas werd in haar plaats koning.

RECHTS: De uitbreiding van het Assyrische Rijk tussen 850 en 650

Assyrië werd de grootste mogendheid in het Nabije Oosten; het rijk strekte zich uit over de Vruchtbare Halvemaan en heerste zelfs korte tijd over Egypte.

NOTEN

- ¹ 1 Kon. 14:25-27
- ² 2 Kron. 14:9-15
- ³ Ps. 89:28-37; 110:2; 132:11-18
- ⁴ 2 Kon. 11:1
- ⁵ 2 Kon. 15:2
- ⁶ 2 Kron. 26:15
- ⁷ Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, 14.42.1
- ⁸ 2 Kon. 16:17-18
- ⁹ Jes. 2:6-8,20; 8:19; Micha 5:12-14
- ¹⁰ Jes. 20:1

LINKS: De invallen in Juda tussen 926 en 712
 Juda kreeg verscheidene keren invallen uit het zuiden door Sisak, koning van Egypte, en de Kussiet Zerach, en uit het noorden door Sargon, koning van Assyrië, en zijn tartan of opperbevelhebber.

UZZIA

Van Uzzia (of Azarja, zoals hij soms genoemd wordt) wordt verteld dat hij 52 jaar over Juda regeerde.⁵ Er zijn goede aanwijzingen dat hij in die jaren, van 792 tot 767, samen regeerde met zijn vader Amazja. Ook regeerde Uzzia's zoon Jotam samen met hem van 752 tot Uzzia's dood in 740. Uzzia heeft op zijn naam staan dat hij Eilat aan de Golf van Akaba herbouwde, de Filistijnen en de Arabieren versloeg, torens bouwde in de woestijn, waterreservoirs aanlegde en de landbouwmogelijkheden van het land vergrootte. Hij moet ook toestellen hebben ontwikkeld om pijlen en grote stenen af te schieten.⁶ Het blijft onzeker of dit katapulten waren, die volgens de Griekse schrijver Diodorus Siculus⁷ in 399 v.C. uitgevonden zijn, of speciale constructies op muren en torens die verdedigers in staat stelden aanvallende troepen te bestoken met stenen. Het gunstige beeld dat Koningen en Kronieken van Uzzia schetsen, wordt getemperd door de onthulling dat hij, na het onbevoegd offeren van wierook in de tempel van de Heer, getroffen werd door een ernstige huidziekte die vroeger ten onrechte werd vertaald als 'melaatsheid'. Uzzia moest tot zijn dood in een apart huis wonen en mocht de tempel niet meer betreden; zijn zoon Jotam nam het landsbestuur waar.

ACHAZ

Achaz, koning van Juda (735-715), wordt vooral herinnerd vanwege zijn verdorvenheid. 'Hij volgde het voorbeeld van de koningen van Israël. Hij ging zelfs zo ver dat hij zijn zoon als offer verbrandde volgens het gruwelijke gebruik van de volken die de Heer voor de Israëlieten had verdreven' (2 Kon. 16:3). We hebben al gezien hoe Achaz de dreiging van Pekach, koning van Israël, probeerde af te wenden door hulp te zoeken bij Tiglat-Pileser III, koning van Assyrië. Achaz liet een nieuw altaar in de tempel van de Heer aanbrengen en ook liet hij de spelbekkens van hun onderstellen halen en de panelen slopen van de onderstellen die Salomo had laten maken. Het grote bekken, de Zee,

liet hij verwijderen van de bronzen runderen waarop het rustte, en op een stenen fundering zetten. Ook liet hij het sabbatsbaldakijn en de speciale opgang voor de koning verplaatsen.⁸ De profeten Jesaja en Micha uit die tijd beschrijven de aanstootgevende heidense en bijgelovige praktijken.⁹

DE DREIGING VAN ASSYRIË ONDER SARGON II

We hebben al gezien dat Samaria, de hoofdstad van Israël, in 722 door de Assyriërs veroverd werd. Nadat de nieuwe Assyrische koning Sargon II de deportatie van de Israëlieten uit Samaria georganiseerd had, trok hij in 720 door de kustvlakte naar het zuiden; daarbij veroverde hij Gaza en misschien ook Ekron en Gibbeton. In 712 stuurde Sargon zijn *tartan*, of opperbevelhebber, naar de kuststad Asdod om een opstand neer te slaan.¹⁰ Fragmenten van een zuil, opgericht door de opperbevelhebber van Sargon, zijn in Asdod gevonden. Voor de profeet Jesaja was de inname van Asdod aanleiding om te waarschuwen tegen het vertrouwen op Egypte als bondgenoot tegen de groeiende dreiging van Assyrië. Bij de dramatische gebeurtenissen in het jaar 701, die het onderwerp zijn van onze volgende twee hoofdstukken, waren het de Assyriërs die zelfs het voortbestaan van Juda in gevaar brachten.

HIZKIA EN SANHERIB

(701 v.C.)

In 701 viel het Assyrische leger, ten minste 185.000 man sterk, onder leiding van koning Sanherib Juda binnen, waar Hizkia (715-686) koning was. Het was een grote crisis, die nauwkeurig opgetekend is in 2 Koningen 18-19, Jesaja 36-37 en 2 Kronieken 32. Het is het duidelijkste voorbeeld in het Oude Testament van een gebeurtenis die, in ieder geval gedeeltelijk, ondersteund wordt door andere teksten en archeologisch bewijsmateriaal.

HIZKIA

In tegenstelling tot zijn slechte vader Achaz, 'deed Hizkia wat goed is in de ogen van de Heer, net zoals zijn voorvader David gedaan had' (2 Kon. 18:3). Hij verwijderde de offerplaatsen, verbrijzelde de gewijde stenen en haalde de Asjerapalen omver. Hij sloeg zelfs de koperen slang aan stukken die Mozes in de woestijn gemaakt had en die vereerd werd. Hij was de Heer toegedaan en hield zich aan zijn geboden. Hij kwam in opstand tegen de koning van Assyrië en diende hem niet.

Andere steden, o.a. de Fenicische kuststad Tyrus, sloten zich aan bij de beginnende opstand. Een anti-Assyrische bondgenoot was de Babylonische koning Berodach-Baladan (Mardoek-apla-iddina II), wiens afgezanten Hizkia in Jeruzalem bezochten. Omdat Hizkia de mannen van Berodach-Baladan alle schatten in zijn voorraadkamers liet zien die later door Sanherib bij zijn inval werden weggevoerd, lijkt het erop dat het verhaal over het gezantschap van Berodach-Baladan bij Hizkia vóór 701 geplaatst moet worden, hoewel het in het verhaal volgt op de geschiedenis van de inval door Sanherib. Hizkia's handelwijze mishaaide de profeet Jesaja, die zei dat de schatten eens naar Babylon weggevoerd zouden worden en dat de zonen van het koningshuis als eunuchen zouden werken in het paleis van de koning van Babylon. Hizkia scheen zich niet al te grote zorgen te maken. Hij putte troost uit de woorden van Jesaja dat er, zolang hij zelf leefde, vrede en veiligheid zouden zijn.

SANHERIB VALT AAN

Volgens 2 Kon. 18:13 viel Sanherib alle versterkte steden van Juda aan en nam hij ze in. Een deel van de route van hulpstroepen is misschien bewaard gebleven in de profetie van Jesaja.² Een aantal exemplaren van Sanheribs eigen verslag van de veldtocht bestaat nog. Sanherib vertelt hoe hij zesenvertig van Hizkia's sterke, ommuurde steden veroverde door wallen van aangestampte aarde aan te leggen, door stormrammen aan te voeren, door het voetvolk te laten aanvallen, door bressen te slaan en belegeringswerktuigen in te schakelen. Hij maakte 200.150 mensen en ontelbare paarden, muilezels, ezels en kamelen buit, en gaat er prat op dat hij Hizkia als een vogel in een kooi opsloot in zijn koninklijke stad Jeruzalem.³

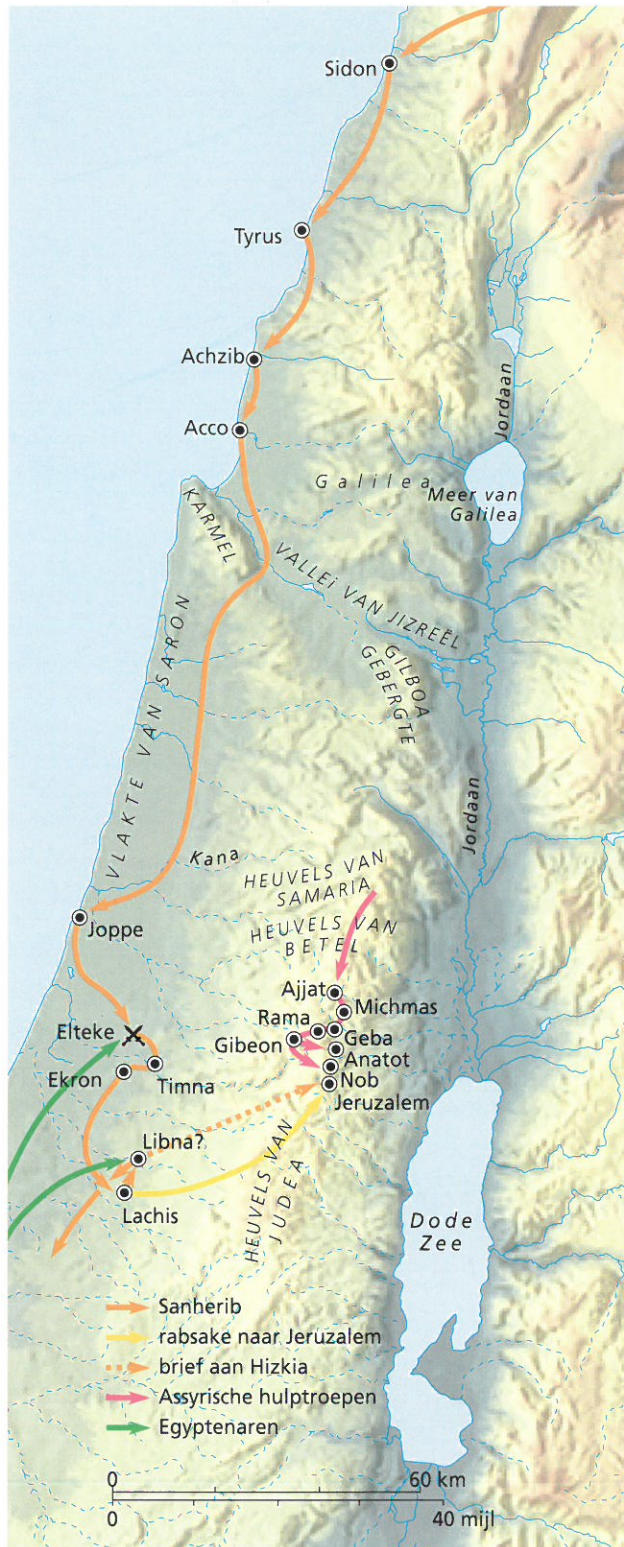
HIZKIA BETAALT SCHATTING

Toen Sanherib de provinciestad Lachis, ongeveer 40 kilometer ten zuidwesten van Jeruzalem, in Juda, bereikte, eiste hij schatting van Hizkia. Deze stuurde een boodschap naar de koning van Assyrië dat hij zou betalen.⁴ Het boek Koningen en het zogenaamde Taylorprisma noemen hetzelfde bedrag als schatting: 300 talenten (ca. 10 ton) zilver, 30 talenten (1 ton) goud. Het Chicagoprisma geeft een bedrag van 800 talenten zilver, maar dat kan wel de opbrengst van de hele veldtocht zijn. Hizkia sloopte het goud van de tempeldeuren om aan deze eis te voldoen. Het Chicagoprisma geeft ook een opsomming van de rest van

de schatting: edelstenen, antimoon, grote blokken steen, ivoren rustbedden, ivoren leunstoelen, olifantenhuiden, slag tanden van olifanten, ebbenhout en bukhout, waarvan het meeste behoorde tot de waardevolle goederen die in Juda werden ingevoerd.

SANHERIB IN LACHIS

De belegering door het Assyrische leger van een van de steden van Juda is in bas-reliëf te zien in een centrale zaal van het paleis van Sanherib in Nineve. De hiervoor gekozen stad was Lachis, waarschijnlijk de tweede stad van het konink-

NOTEN

- ¹ 2 Kon. 20:12-19; 2 Kron. 32:31; Jes. 39:1-8
- ² Jes. 10:28-32
- ³ Chicagoprisma 3.19-29
- ⁴ 2 Kon. 18:14
- ⁵ Chicagoprisma 3.42-45
- ⁶ Kon. 18:17; Jes. 36:2

RECHTS: Het Assyrische leger belegerd de stad Lachis in 701. Uit het paleis van Sanherib in Nineve.

LINKS: Sanherib valt Juda binnen in 701
De Assyrische koning Sanherib ging er prat op dat hij, door een grote legermacht eropuit te sturen om Palestina aan te vallen, zesenvertig ommuurde Judese steden had veroverd. Een Egyptische strijdmacht mengde zich ten gunste van Juda in de oorlog.

rijk. Assyrische boogschutters, slingers en lansiers rukken op naar de stad over daarvoor aangelegde wallen. Belegeringswerktuigen en belegeringstorens worden tegen de muren gebruikt. De radeloze inwoners van Lachis laten vanaf de stadsmuren een regen van stenen en brandende fakkels neerdalen. De Assyriërs moeten water over hun belegeringswerktuigen gieten om te voorkomen dat ze in brand vliegen. Maar na verloop van tijd valt de stad. Een lange rij gevangenen wordt weggevoerd, met hun bezittingen op karren geladen. Enkele bewoners van Lachis worden afgeranseld. Anderen brengen Sanherib, die op een ivoren troon het gebeuren overziet, schatting, onder andere wierookbranders en ivoren stoelen. Een inscriptie meldt trots: 'Sanherib, koning van Assyrië, koning van het heelal, zittend op zijn ivoren troon, terwijl de buit uit Lachis langskomt.' Het gezicht van Sanherib is onherkenbaar gemaakt, misschien door een Jood die later wraak wilde nemen.

Er is nog een aarden wal in Lachis. Ter plaatse zijn ook Assyrische pijlen, wapenrustingen en katapulten gevonden.

SANHERIB OEFENT NOG MEER DRUK UIT

Sanherib was niet tevreden met Hizkia's schatting uit Lachis. Hij zond een speciale eenheid onder leiding van drie hoge officieren – de tartan, de rabsaris en de rabsake – naar Hizkia in Jeruzalem.⁶

Een afvaardiging komt de rabsake tegemoet

en hij houdt een zeer directe toespraak in het Judese dialect. Hij dringt er bij de mensen op aan niet op Egypte als bondgenoot te vertrouwen. Vertrouwen op de Heer had ook geen zin, omdat Hizkia zijn offerplaatsen had verwijderd. De rabsake had kennelijk gehoord van de hervormingen van Hizkia en hij beweerde, interessant genoeg, dat de Heer zelf hem opdracht had gegeven tegen het land op te trekken en het te verwoesten. Hij betwijfelt zelfs of Juda wel tweeduizend man op de been kan brengen.

'Welnu, waag uw kans met mijn heer, de koning van Assyrië. Hij zal u tweeduizend paarden geven, mits u in staat bent de ruiters ervoor te leveren. Zolang u voor strijdwegens en ruiters op Egypte vertrouwt, zult u immers nog niet de afgevaardigde van de minste dienaar van mijn heer kunnen weerstaan.'

2 KONINGEN 18:23-24

Hij zegt dat Hizkia hen niet zal redden en dat ze Hizkia niet de kans moeten geven hun wijs te maken dat de Heer hen zal redden. Zich overgeven is het beste wat ze kunnen doen.

'Luister niet naar Hizkia. Want dit zegt de koning van Assyrië: Geef u over en stel u onder mijn hoede, dan kan ieder van u van zijn wijnstok en zijn vijgenboom eten en het water uit zijn eigen put drinken, tot ik kom en u meevoer naar een land dat niet onderdoet voor dat van u: een land van graan en wijn, van brood en wijngaarden, van olierijke olijf-

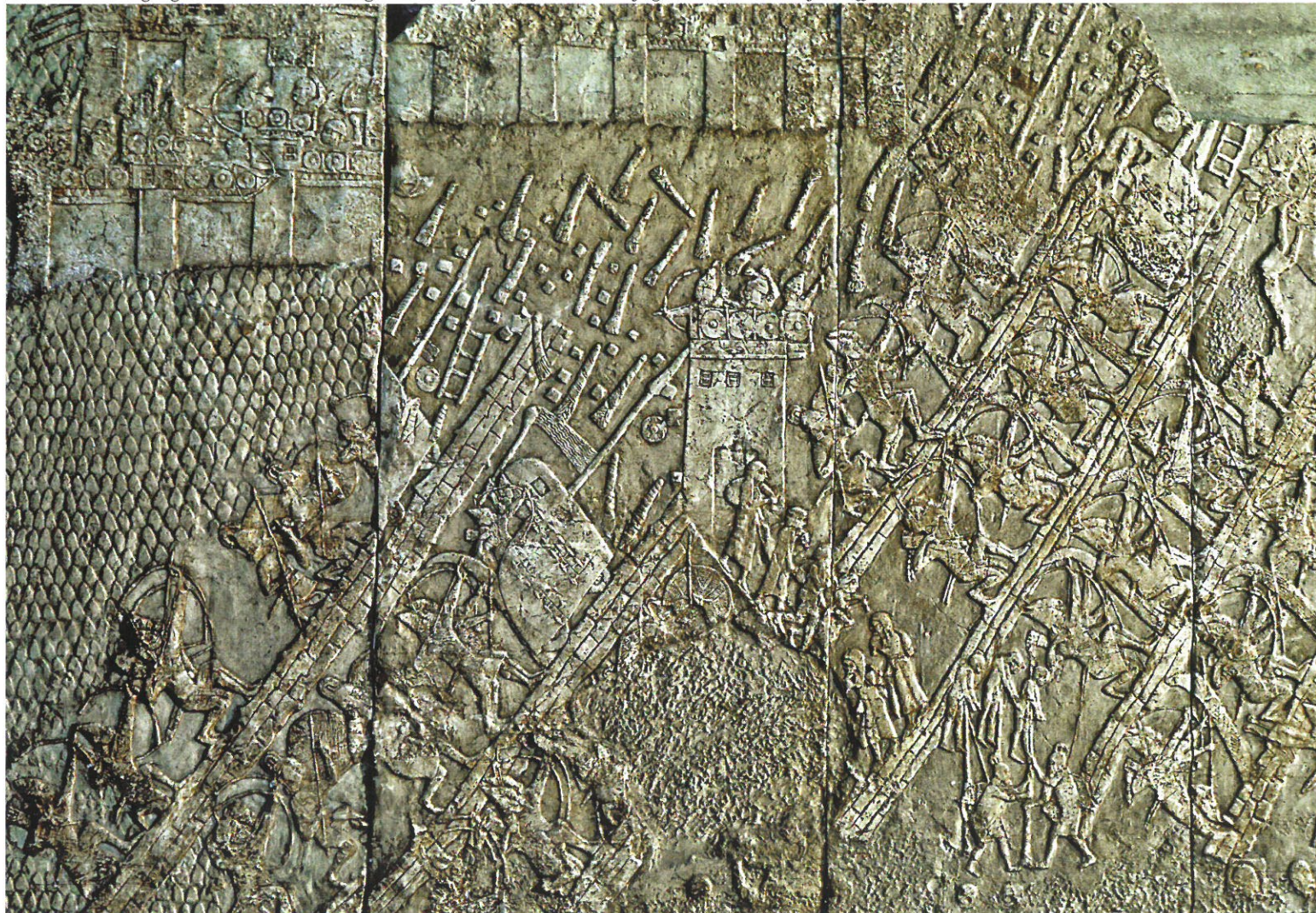
bomen en honing. U zult in leven blijven en hoeft niet te sterven.'

2 KONINGEN 18:31-32a

Hij besluit zijn redevoering met een opsomming van andere steden die de Assyriërs hadden veroverd. Als de goden van die steden niet in staat zijn gebleken hen te redden uit de handen van de Assyriërs, hoe zou dan de Heer Jeruzalem kunnen redden uit de hand van Sanherib?

Hoe de Assyrische rabsake het dialect van Juda kende, weten we niet. Misschien maakte hij gebruik van een tolk. Het is duidelijk dat de mensen hem konden verstaan, want halverwege de toespraak vallen de Judese hoogwaardigheidsbekleders hem in de rede en vragen ze hem zijn toespraak verder te houden in het Aramees, de taal van de internationale diplomatie, zodat alleen de hooggeplaatsten hem zouden kunnen verstaan en niet de mensen die op de muren naar hem stonden te luisteren.

Het is vermeldenswaard dat een soortgelijke toespraak is gevonden in twee brieven uit de Assyrische stad Nimrud. Hierin werd in 731 een poging gedaan een Babylonische rebel, Ukin-zer, te overreden zich over te geven aan de Assyrische koning Tiglat-Pileser III. In beide gevallen richtten de Assyriërs zich direct tot de bevolking, in de hoop hen zo ver te krijgen dat ze de heersers van de stad niet meer steunen. In beide gevallen beloven de Assyriërs gunstige voorwaarden, maar krijgen ze geen rechtstreeks antwoord.

DE REDDING VAN JERUZALEM

(701-681 v.C.)

SANHERIB EIST OVERGAVE

De speciale troepen die Jeruzalem bedreigden, trokken zich eerst terug en voegden zich bij de Assyrische hoofdmacht, terwijl Sanherib van Lachis naar Libna trok. Daar hoorde de Assyrische koning, zo vermeldt 2 Koningen, dat Tirhaka, de koning van Kus, optrok om de strijd met hem aan te binden.¹ Kus was Egypte ten zuiden van Aswan en Soedan tot aan Khartoem. De koningen van Kus regeerden in die tijd over Egypte. Hizkia had gerekende op hulp van de Egyptenaren, die al een leger gestuurd hadden, maar dit was verslagen bij Elteke in de vlakte van Filistea,² een feit waarnaar de rabsake in zijn redevoering buiten de muren van Jeruzalem verwijst.³ Sanherib reageerde op het nieuws door Hizkia een brief te sturen waarin hij er bij hem op aandrong zich over te geven. Hizkia legde de brief open voor de Heer neer.⁴ Jesaja profeteerde dat Sanherib Jeruzalem niet zou aanvallen:

*'Hij zal deze stad niet te na komen.
Hij zal er geen pijl op afschieten,
geen schild tegen opheffen
en geen wal tegen opwerpen.
Hij zal op zijn schreden terugkeren
en deze stad niet te na komen'*

2 KON. 19:32

REDDING

De reactie van de Heer wordt nauwkeurig beschreven in 2 Koningen 19:35: 'Die nacht trok een engel van de Heer ten strijde en doodde in het kamp van de Assyriërs 185.000 man. De volgende ochtend zag men niets dan lijken liggen.'

De Bijbelschrijvers – de auteurs van Koningen, Jesaja en Kronieken – vermelden met nadruk dat Sanherib zelf ontkwam en naar Nineve terugkeerde. De Griekse geschiedschrijver Herodotus schrijft dat hij naar Pelusium bij de Egyptische grens ging.⁵ Misschien achtervolgde hij de troepen van Tirhaka. Daar aten veldmuizen de pijlkokers, de boogpezen en de handvatten van de schilden van de Assyriërs op. Vaak is verondersteld dat de muizen dragers waren van een ziekte die zich snel in het kamp van de Assyriërs verspreidde, maar als dat zo was, waarom werden de Judeeërs dan niet besmet?

Hoe de bijzonderheden ook zijn, we moeten aandacht besteden aan het feit dat Sanherib er niet in slaagde Jeruzalem te veroveren. Het feit dat hij ervoor koos op een muur van zijn paleis in Nineve de verovering van Lachis, een provinciestad in Juda, af te beelden en niet Jeruzalem, doet denken dat er met zijn aanval op Jeruzalem iets helemaal verkeerd ging. Bovendien is de kracht van de overtuiging van de mensen uit de tijd van Jeremia, ruim een eeuw later, dat Jeruzalem altijd buiten schot zou blijven en nooit zou vallen,⁶ alleen te verklaren als we uitgaan van de vernietiging van Sanheribs leger en van de wonderbaarlijke bescherming van Jeruzalem in die tijd.

BOVEN: Granieten shabti (bij de doden begraven beeldje) van Tirhaka, de Kussitische koning van Egypte (680-664), uit de piramide van Tirhaka in Nuri. Als de schrijver van Koningen in verband met de gebeurtenissen in 701 naar Tirhaka verwijst als de 'koning van Nubië' (19:9), gebruikt hij eenvoudigweg een titel waaronder hij later bekend was.

LINKS: Het kamp van Sanherib bij Lachis, 701 v.C. Uit het paleis van Sanherib in Nineve.

NOTEN

- ¹ 2 Kon. 18:8-9
- ² Chicagoprisma 3:3-5
- ³ 2 Kon. 18:21; Jes. 36:6
- ⁴ 2 Kon. 19:14; Jes. 37:14
- ⁵ Herodotus, *Historiën*, 2.141
- ⁶ Jer. 7:4
- ⁷ 2 Kon. 20:20
- ⁸ Esarhaddonprisma B 1.44

DE SILOAMTUNNEL

Waarschijnlijk als onderdeel van zijn voorbereidingen op de verwachte invasie door Sanherib en een mogelijke belegering van Jeruzalem, liet Hizkia de Siloamtunnel graven.⁷ Deze was 553 meter lang en was bedoeld om water uit de Gichonbron buiten de oostelijke stadsmuur van Jeruzalem naar de Siloamvijver in het zuidwesten van de stad te laten stromen. De tunnel bestaat nog. Binnenin is een inscriptie in Oudhebreuws schrift gevonden, die zich nu in het Archeologisch Museum van Istanboel bevindt, waarin verteld wordt hoe de tunnel aangelegd is, met ploegen die aan beide kanten tegelijk groeven en elkaar in het midden tegenkwamen (zie onder).

De ligging van het land Ararat

Volgens 2 Koningen 19:37 ontsnapten de moordenaars van Sanherib naar 'Ararat', een gebied dat de Assyriërs kenden als Urartu en dat een groot deel van Oost-Turkije besloeg.

SANHERIB WORDT VERMOORD

De Bijbelschrijvers vermelden met nadruk dat Sanherib aan de vernietiging van het Assyrische leger ontkwam, naar Nineve terugkeerde en twintig jaar later, in 681, de dood vond. 'Daar werd hij, terwijl hij neerknielde in de tempel van zijn god Nisroch, vermoord door Adrammelech en Sareser, die vervolgens naar Ararat wisten te ontkomen. Zijn zoon Esarhaddon volgde hem op' (2 Kon. 19:37).

De suggestie is wel gedaan dat Adrammelech Sanheribs oudste nog levende zoon Arad-Ninlil was. *Arad* kan gelezen worden als 'Arda' en *Ninlil* als 'Mullehu'. De kopiist van het Bijbelboek verwisselde de *r* en de *d* en schreef in de plaats van het schijnbaar onzinnige '-melesh' -melech (koning). Sharezer komt overeen met het Akkadische *shar-usur*, 'bescherm de koning'; dit moest eigenlijk voorafgegaan worden door de naam van een god, die de kopiist liever weggelaten heeft. Geen bekende zonen van Sanherib hebben deze vorm van naam, maar misschien zijn er zonen geweest van wie de namen niet in de archieven in spijkerschrift bewaard zijn gebleven.

Het is misschien een verrassing dat de zonen die Sanherib vermoordden niet op de Assyrische troon kwamen. Volgens het verhaal van Esarhaddon zelf kwamen de twee moordenaars niet in aanmerking, 'omdat ze elkaar bij hun pogingen om koning te worden stootten als jonge geiten'.⁸ Het land 'Ararat', waarheen ze volgens 2 Koningen 19:37 ontkwamen, is een groot gebied dat een groot deel van Oost-Turkije besloeg en dat de Assyriërs kenden als Urartu.

De inscriptie in de Siloamtunnel

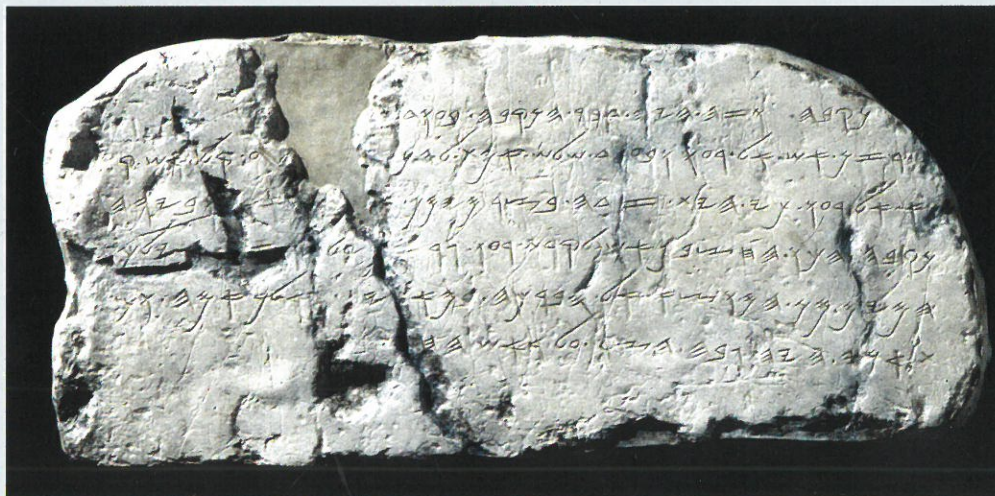
'[De voltooiing] van het werk aan de tunnel. En dit was het verhaal van de aanleg. Terwijl [de arbeiders zwaaiden] met hun houweel, ieder naast zijn maat, en toen we nog drie el moesten graven, [werd] de stem [gehoord] van een man die naar zijn maat riep. Want er liep een spleet in de rots van zuid naar noord. En op die dag raakten de houwelen van de arbeiders elkaar. Het water liep van de bron naar de vijver, 1200 el. En 100 el was de hoogte van de rots boven de hoofden van de arbeiders.'

LINKS: De loop van Hizkia's watertunnel in Jeruzalem (de Siloamtunnel).

RECHTS: Binnenkant van de Siloamtunnel, Jeruzalem.

ONDER: De inscriptie uit de Siloamtunnel.

OORLOGVOERING EN VESTINGWERKEN

OORLOGVOERING IN HET OUDE TESTAMENT

Vijandelijkheden staan al helemaal aan het begin van de Bijbel opgetekend: 'Kain viel zijn broer aan en sloeg hem dood' (Gen. 4:8). Het geweld van de antediluviale aardbewoners wordt zelfs genoemd als een van de belangrijkste redenen waarom de Heer de zondvloed liet komen.¹ De geografische ligging van Palestina tussen Egypte en het Nabije Oosten zorgde ervoor dat het land dikwijls het toneel van oorlog was. Maar de Bijbelschrijvers beschouwden de oorlog vaak meer als een teken van goddelijk misnoegen, als straf voor de ongehoorzaamheid van de Israëlieten: 'De Heer zal de overwinning aan uw vijanden schenken: als één man gaat u op hen af, maar naar alle kanten zult u uiteenstuiven ... Vogels en roofdieren zullen zich aan uw lijken te goed doen, zonder dat iemand ze verjaagt' (Deut. 28:25a,26).

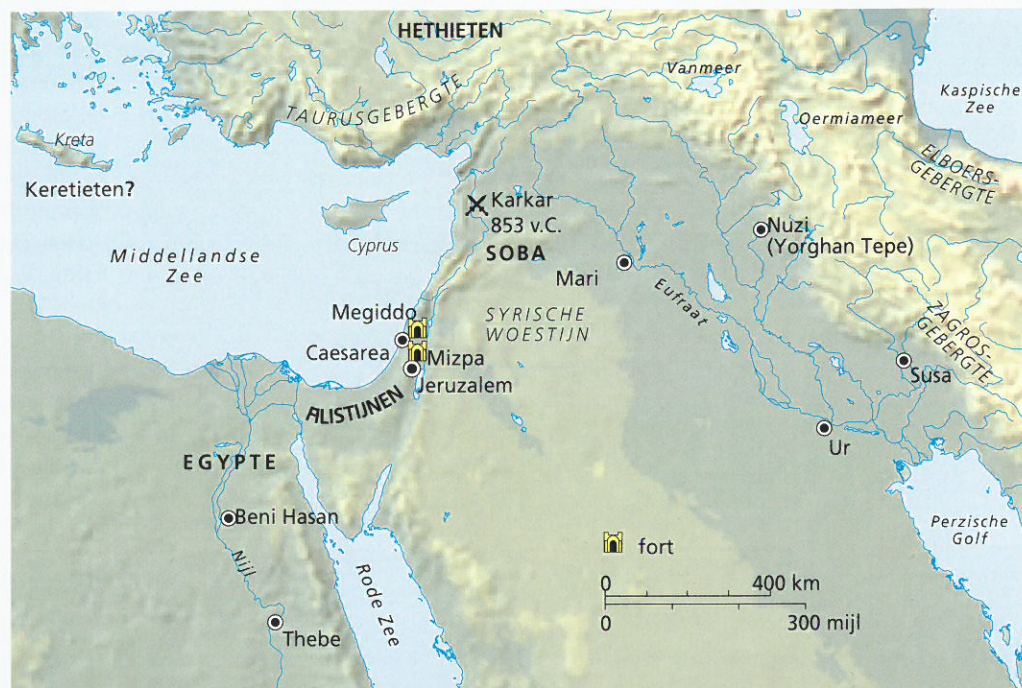
Aan het gedrag van de Israëlieten in een oorlog werden beperkingen opgelegd: belegeraars mochten bijvoorbeeld geen vruchtbomen omhakken.² Toch komt in het Oude Testament ook een heel andere kijk op de oorlog voor. De vernietiging van de Kanaänieten door de Israëlieten werd door de Heer bevolen; hun slechtheid werd hiervoor als reden gegeven,³ en

het niet letterlijk voeren van Gods 'heilige oorlog' had de meest afschuwelijke gevolgen.⁴

HET ISRAËLITISCHE LEGER

Militaire dienst was een religieuze verplichting voor mannen boven de twintig, maar er gold een aantal vrijstellingen, onder andere voor pas

gehuwden en mannen die bang waren of wie het aan moed ontbrak.⁵ Saul verzamelde dappere mannen om zich heen als lijfwacht. David had zijn 'dertig' (eigenlijk zevenendertig) helden en een leger dat uit twee aparte delen bestond: een leger van beroepssoldaten en een volksmilitie van reservisten. Hij had ook bui-

NOTEN

- ¹ Gen. 6:11,13
- ² Deut. 20:19
- ³ Deut. 9:3c,5
- ⁴ Joz. 7:1-26; 1 Sam. 15:1-35
- ⁵ Deut. 20:5-8
- ⁶ 2 Sam. 8:4
- ⁷ 2 Kron. 16:6
- ⁸ Ef. 6:11-13

Oorlogvoering en vestingwerken in het Oude Testament

De kaart toont de plaatsen van herkomst van de belangrijkste huurlingen – de Keretieten, Peletieten en Gatieten (Filistijnen).

tenlandse huurlingen in dienst: Keretieten (misschien van Kreta), Peletieten en Gatieten (Filistijnen).

TECHNISCHE VOORUITGANG

In de geschiedenis van oude oorlogvoering werden nieuwe wapens ontwikkeld. Dit leidde er weer toe dat daartegen nieuwe verdedigingsmaatregelen werden genomen. Dit punt illustreren we met drie voorbeelden.

1. DE SAMENGESTELDE BOOG EN DE BEPANTSERING

Bogen staan op veel monumenten van het eind van het vierde millennium in Egypte en Mesopotamië afgebeeld. Maar de samengestelde of versterkte boog van vier materialen – hout, hoorn, pezen van dieren en lijm –, had een veel groter bereik (soms wel 300 à 400 meter) en doordringend vermogen. De samengestelde boog is het eerst afgebeeld op de zuil van de Akkadische koning Naram-Sin (2291-2255), die in Susa in Zuidwest-Iran gevonden is. Toch werd de samengestelde boog pas halverwege het tweede millennium gemeengoed. De reactie hierop was de ontwikkeling van bepantsering, waarvan het oudste voorbeeld uit 1500 v.C., uit Mesopotamië stamt. Een ander voorbeeld van bepantsering komt voor op een muurschildering in de grafombe van Kanamun in Thebe, Egypte, uit de tijd van Amenophis II (1427-1401). In het paleis van Amenophis III (1391-1353) in Thebe zijn originele bepantseringen gevonden.

2. STRIJDWAGENS EN STADspoorten

Al in 2800 is er in Mesopotamië sprake van twee- en vierwielige wagens die getrokken werden door onagers (wilde ezels). Ze zijn te zien op de Standaard van Ur (ca. 2500 v.C.). Ze hadden dichte wielen, reden langzaam en waren moeilijk te besturen. Door paarden getrokken wagens worden voor het eerst genoemd in de achttiende eeuw v.C. in teksten uit Mari in Syrië. In wezen waren strijdwagens rijdende schietplatforms, waarvanaf een beperkte vuurkracht in een slag snel ingezet kon worden op beslissende plaatsen. Het waren ingewikkelde voertuigen, die alleen gemaakt werden door volkeren die beschikten over rijke hulpbronnen en een ontwikkelde techniek; het gebruik ervan beperkte zich tot aaneengesloten, vlak terrein. De grote mogelijkheden van het midden van het tweede millennium v.C., de Egyptenaren en de Hethieten, gebruikten ze al gauw in de oorlog. De beroemde strijdwagen uit de grafombe van Toetanchamon geeft ons een goed idee hoe ze eruitzagen.

Tot het midden van het tweede millennium v.C. konden aanvallers de poorten schuin langs de hellingen waarop torens stonden, benaderen; hun route liep dan evenwijdig aan de muren. Dit verschaftte de verdedigers een voordeel. Met de komst van de strijdwagens was een directe toegang tot de stadspoorten een eerste vereiste en daarom schafte men de oude L-vormige poorten af. De doorgangen werden langer gemaakt en konden een aantal 'kamers' bevatten, waarin extra poortdeuren konden worden geplaatst. De centrale dubbele deuren moesten breed genoeg zijn voor strijdwagens, maar aan de binnenkant werden ze versterkt met kolossale grendels. Er werden torens gebouwd om de verdedigers in staat te stellen het de aanvallers lastig te maken en aan de binnenkant werden tegen de muren geleidelijk oplopende wallen aangelegd.

Hoewel de Kanaänieten al strijdwagens gebruikten en ze in Egypte hadden geïntroduceerd, namen de Israëlieten ze maar langzaam over. Ongetwijfeld had dit alles te maken

met het feit dat zij in bergachtig land woonden. Toen David koning Hadadezer van Soba versloeg, maakte hij duizend strijdwagens buit. Hij scheen de militaire mogelijkheden hiervan niet te beseffen en misschien zag hij op tegen de kosten van voedsel en onderdak; in ieder geval sneed hij de pezen van op honderd na alle paarden door.⁶ Het was de taak van Salomo om het potentieel aan strijdwagens van Israël te ontwikkelen. De koning van Israël Achab droeg in 853 v.C. bij de slag van Karkar aan de Orontes in Syrië, tegen Assyrië, tweeduizend strijdwagens bij aan de gecombineerde strijdkrachten van Syrië en Palestina.

3. STORMRAMMEN EN STADSMUREN

De oudste afbeelding van een stormram staat waarschijnlijk op muurschilderingen uit 1900 v.C. uit Beni Hasan in Egypte, maar pas in de negende eeuw v.C. begonnen de Assyriërs de stormram te gebruiken, met verwoestend effect. De ijzeren kop van de stormram werd met kracht tegen de muur gestoten, zodat hij vast kwam te zitten tussen de stenen. Dan werd hij heen en weer gewrikt om de stenen los te maken. De stormram werd tegen de verdedigers beschermd door middel van een lang, houten bouwsel dat op een kist leek. Later werd de ram opgehangen aan het dak van dit bouwsel en kon dan heen en weer geslingerd worden.

In de eerste tijd van de Hebreeuwse monarchie werden steden verdedigd met behulp van 'kazematmuren'. Twee evenwijdige muren met een dikte van ongeveer anderhalve meter werden op een afstand van ongeveer 2 meter gebouwd. Op regelmatige afstanden werden er dwarsmuren tussen gebouwd. De lange smalle tussenruimtes waren te gebruiken voor opslag of werden opgevuld om de muren extra sterk te maken. Toen de Assyriërs stormrammen gingen gebruiken, werden om sommige steden massieve muren van 3 à 4 meter dikte gebouwd. In Mizpa (Tell an-Nasbeh) was de stadsmuur 600 meter lang; er stonden tien torens op. Hij stak waarschijnlijk ongeveer 12 meter boven een steile helling uit, ongetwijfeld een extra bescherming tegen stormrammen.⁷

OORLOGVOERING IN HET NIEUWE TESTAMENT

In tegenstelling tot het Oude Testament heeft het Nieuwe Testament geen politieke kijk op oorlogvoering. De strijd van de christen gaat niet tegen vlees en bloed. De christen voert een geestelijke strijd, tegen de kwade geesten in de hemelsferen. Christenen dragen de volledige wapenrusting van God, zodat ze kunnen standhouden als de dag van het kwaad komt.⁸

Het Romeinse leger beheerste eens een rijk van de Muur van Hadrianus in Noord-Engeland tot aan de Eufraat. Het Romeinse leger varieerde in omvang van 25 tot 35 legioenen, die ieder bestonden uit maximaal 6000 man zware infanterie. Een legioen was ingedeeld in tien cohorten van ongeveer 600 man. Een cohort was ingedeeld in zes honderdtallen onder leiding van een centurio. Legioenen werden gesteund door cavalerie-eenheden van vijfhonderd man. Sommige militairen hadden speciale taken – klerken, vlaggendragers, bodes, artsen, beulen en stalknechten. In de eerste helft van de eerste eeuw n.C. waren in Caesarea, aan de Middellandse Zeekust van Palestina, drieduizend man gelegerd. In Jeruzalem was een cohort, ongeveer 600 man, gelegerd, in de burcht Antonia en in het paleis van de stadhouder; in tijden van onrust en bij grote feesten werd het cohort aangevuld met troepen uit Caesarea.

De Egyptische koning Toetanchamon (1336-1327) in zijn strijdwagen. Afbeelding op een kist die in Toetanchamons grafombe is gevonden.

